

**MINISTERSTWO
Rodziny i Polityki Społecznej**

Warszawa, zgodnie ze znacznikiem czasu

Anna Schmidt
Sekretarz Stanu

Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania

BRT-XXI.070.3.2021.AN

**Pan
Adam Bodnar
Rzecznik Praw Obywatelskich**

Szanowni Panie Rzeczniku,

W związku z Pana wystąpieniem, znak: XI.518.50.2017.KG, skierowanym do Prezesa Rady Ministrów w sprawie kompleksowej strategii przeciwdziałania zjawiskom dyskryminacji i przestępczości motywowanej nienawiścią, uprzejmie proszę o przyjęcie poniższych wyjaśnień.

W odniesieniu do rekomendacji, dotyczącej nowelizacji art. 119 § 1 k.k., art. 256 § 1 k.k. i art. 257 k.k. pod kątem penalizacji czynów popełnianych wobec innych grup mniejszościowych narażonych na dyskryminację, poprzez poszerzenie przesłanek dyskryminacyjnych o niepełnosprawność, wiek, orientację seksualną i tożsamość płciową, w pierwszej kolejności wskazać należy, że Minister Sprawiedliwości negatywnie ocenił wszelkie agresywne i przestępcze zachowania motywowane przesłankami dyskryminacyjnymi, bez względu na kryterium mniejszościowe, identyfikujące osobę pokrzywdzonego lub grupę osób pokrzywdzonych.

W zakresie postulatu zwiększenia prawnokarnej ochrony osób pokrzywdzonych przestępstwami dyskryminacyjnymi poprzez poszerzenie katalogu przesłanek dyskryminacyjnych w art. 119 § 1 k.k., art. 256 § 1 k.k. i art. 257 k.k. aktualne pozostaje stanowisko przedstawione przez Ministra Sprawiedliwości w odpowiedzi z dnia 27 kwietnia 2016 r. (sygn. DL-IV-070-8/16) na wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich, zwanego dalej „Rzecznikiem” lub „RPO”, z dnia 11 lutego 2016 r. (sygn. XI.816.10.2015.AM). W ocenie Ministra Sprawiedliwości polskie prawo karne posiada odpowiednie instrumenty reakcji karnoprawnej na przestępcze zachowania motywowane przesłankami dyskryminacyjnymi bez

niepodlega

względu na kryterium mniejszościowe identyfikujące osobę pokrzywdzonego lub grupę osób pokrzywdzonych.

Problematyka prawnokarnej ochrony grup narażonych na dyskryminację w kontekście ewentualnych zmian legislacyjnych w postulowanym kierunku była przedmiotem analizy w Ministerstwie Sprawiedliwości w związku z przygotowaniem *projektu stanowiska Rządu do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny* (druk sejmowy nr 138).

W odniesieniu do rekomendacji, dotyczącej wprowadzenia ustawowej definicji mowy nienawiści, należy wskazać, że zdefiniowane w prawie karnym przestępstwa dyskryminacyjne odwołują się do pojęć systemowych, których stosowanie nie budzi wątpliwości. W art. 119 § 1 k.k. jest mowa o stosowaniu przemocy lub groźby bezprawnej, a w art. 257 k.k. o znieważaniu i naruszaniu nietykalności cielesnej. Są to znamiona opisujące czynność sprawczą, którymi Kodeks karny posługuje się również w innych przepisach. Natomiast art. 256 § 1 k.k. penalizuje nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość.

Pojęcie nawoływania do nienawiści na gruncie art. 256 § k.k. zostało zdefiniowane w doktrynie i orzecznictwie. W doktrynie przyjmuje się, że nawoływanie do nienawiści jako znamię czynu zabronionego określonego w art. 256 § 1 k.k. oznacza nakłanianie (podżeganie), skierowane do większej, bliżej nieokreślonej liczby osób. Celem przestępnego działania jest sianie nienawiści, przez którą rozumie się wrogość prowadzącą do konfliktów między grupami ludności na tle wymienionych różnic (A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, Lex, Komentarz do art. 256 Kodeksu karnego).

Nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość to sianie nienawiści, czyli silnej niechęci, wrogości do innej osoby czy osób. Nawoływanie to namawianie, zachęcanie, skłanianie, podburzanie, podżeganie, bez względu na to, czy nawoływanie odniosło skutek (M. Mozgawa, [w:] Kodeks karny. Komentarz, red. M. Mozgawa, Lex, Komentarz do art. 256 Kodeksu karnego).

Nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość oznaczać będzie wzbudzanie niechęci, złości, braku akceptacji, a nawet uczucia wściekłości z tych powodów do poszczególnych osób lub całych grup społecznych albo też podtrzymywanie i nasilanie tego nastawienia. Przestępstwo jest popełnione nawet wtedy, gdy nienawiść ma dotyczyć pojedynczej osoby. Dla realizacji znamienia nawoływanie do nienawiści wystarczy, że sprawca, nawołując, zmierza do pojawienia się uczucia wrogości wobec określonych w przepisie osób. Takie uczucie zamierza

wzbudzić. Nawoływanie musi zatem zawierać takie treści, które są w stanie wzbudzać nienawiść, to jest wrogość, silną niechęć do kogoś (Z. Cwiakalski, [w:] Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do art. 117-277 k.k., red. A Zoll, Lex, Komentarz do art. 256 Kodeksu karnego).

W postanowieniu z dnia 5 lutego 2007 r. (sygn. IV KK 406/06, Lex nr 245307) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że nawoływanie do nienawiści z powodów wymienionych w art. 256 k.k. – w tym na tle różnic narodowościowych – sprowadza się do tego typu wypowiedzi, które wzbudzają uczucia silnej niechęci, złości, braku akceptacji, wręcz wrogości do poszczególnych osób lub całych grup społecznych czy wyznaniowych bądź też z uwagi na formę wypowiedzi podtrzymują i nasilają takie negatywne nastawienia i podkreślają tym samym uprzywilejowanie, wyższość określonego narodu, grupy etnicznej, rasy lub wyznania.

W postanowieniu z dnia 1 września 2011 r. (sygn. V KK 98/11, Lex nr 950444) Sąd Najwyższy uznał, że „nawoływanie do nienawiści” wiąże się z chęcią wzbudzenia u osób trzecich najsilniejszej negatywnej emocji (zbliżonej do „wrogości”) do określonej narodowości, grupy etnicznej czy rasy. Nie chodzi tu w żadnym razie o wywoływanie uczuć dezaprobaty, antypatii, uprzedzenia, niechęci.

Odnosząc się to tego postanowienia Sądu Najwyższego, Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 25 lutego 2014 r. (sygn. SK 65/12, Dz. U. poz. 268) wskazał, że tego typu uczucia nie oznaczają bowiem jeszcze nienawiści. Nawoływanie do nienawiści wymaga zamiaru sprawcy oddziaływania na psychikę innych osób, a więc wzbudzenia w nich najsilniejszej negatywnej emocji na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość. Publiczne ujawnienie własnego poglądu (niechęci czy wrogości np. do określonej grupy społecznej ze względu na cechy narodowościowe, etniczne, rasowe czy wyznaniowe), nawet jeżeli pogląd ten jest w odczuciu społecznym nieakceptowalny czy kontrowersyjny, nie może być kwalifikowane jako „nawoływanie do nienawiści”. Postawę sprawcy musi bowiem charakteryzować wzywanie innych do nienawiści, czyli najsilniejszej negatywnej emocji (zbliżonej do wrogości) na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość.

W wyroku z dnia 8 lutego 2019 r. (sygn. IV KK 38/18, Lex nr 2621830) Sąd Najwyższy wskazał, że przykładem ograniczenia wolności wypowiedzi ze względu na przesłankę porządku publicznego jest unormowanie przepisu art. 256 § 1 k.k. Przepis ten mieści się w obszarze określonym jako mowa nienawiści

(por. rekomendacja nr R (97) 20 w sprawie „mowy nienawiści”, przyjęta przez Komitet Ministrów Rady Europy z dnia 30 października 1997 r.). Pod tym pojęciem powszechnie rozumie się wypowiedzi i wizerunki łączące, wyszydzające i poniżające grupy i jednostki z powodów całkowicie lub po części od nich niezależnych, a także przynależności do innych naturalnych grup społecznych, przy czym grupy naturalne to takie których się nie wybiera, udział w jednych determinowany jest biologicznie (płeć, kolor skóry), w innych społecznie, jak przynależność etniczna, religijna, język.

Zdefiniowane w doktrynie i orzecznictwie pojęcie nawoływania do nienawiści oddaje w całości istotę realizacji przestępstwa z art. 256 § 1 k.k. jako przestępstwa dyskryminacyjnego i realizującego znamiona mowy nienawiści.

W odniesieniu do rekomendacji, dotyczącej wprowadzenia instytucji tzw. ślepego pozwu, należy wskazać, że koncepcja tzw. ślepego pozwu była przedmiotem poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo telekomunikacyjne (druk sejmowy nr 1715, VIII kadencja Sejmu RP). Zgodnie z założeniami projektu w Kodeksie postępowania cywilnego miał się pojawić jeszcze jeden rodzaj postępowania odrębnego, ujęty w rozdziale zatytułowanym „Postępowanie w sprawach o ochronę dóbr osobistych przeciwko osobom o nieustalonej tożsamości”, uregulowany przepisami art. 505⁴⁰-505⁴⁵ k.p.c.

Przedmiotowy projekt został skierowany do pierwszego czytania na posiedzeniu Sejmu RP i odrzucony większością głosów w dniu 29 września 2017 r.

Należy zauważyć, że projekt zawierał wiele nieścisłości. Przede wszystkim samo rozwiązanie umożliwiające wniesienie powództwa bez określenia osoby pozwanego stanowi daleko idące odstępstwo od ogólnych zasad inicjowania i prowadzenia postępowania cywilnego. Nakładanie na sąd ustawowego obowiązku wskazywania stron postępowania, w tym przypadku pozwanego, wymagałoby szczegółowego przemyślenia. Fakt, że to sąd miałby ustalić legitymowanego po stronie biernej, czyli pozwanego, stanowiłby istotne ograniczenie zasady kontradyktoryjności na rzecz zasady śledczej. W ten bowiem sposób sąd stałby się organem zaangażowanym w ustalenie, między jakimi stronami ma się toczyć spór. Rozwiązania przewidziane w omawianym projekcie przewidywały także uzyskanie od operatora publicznej sieci telekomunikacyjnej lub dostawcy publicznie dostępnych usług telekomunikacyjnych fizycznego tzw. punktu, w którym abonent otrzymuje dostęp do publicznej sieci, czyli urządzenia lub miejsca. Zwrócić należy jednak uwagę, że nie byłoby to jednoznaczne z ustaleniem tożsamości osoby, która rzeczywiście dobra osobiste naruszyła, gdyż z tego samego urządzenia mogą korzystać również inne osoby. Należy wreszcie zwrócić

uwagę na fakt, że z jednej strony – mając choćby na względzie liczbę naruszeń praw osobistych dokonywanych w Internecie – wprowadzenie omawianej możliwości mogłoby skutkować znaczącym obciążeniem sądów dodatkową pracą. Spowodowałyby to nie tylko znaczny wpływ spraw nowej kategorii, jak i dodatkowe obciążenie związane z ustalaniem tożsamości pozwanego. Istnieją też zasadnicze podstawy do przyjęcia, że praktyczne korzyści z proponowanych rozwiązań byłyby znikome. Z jednej bowiem strony znaczna część użytkowników dopuszczających się w Internecie zachowań nagannych ma tego świadomość, chroniąc się przed odpowiedzialnością za narzędziami typu VPN, co pozwala skutecznie zamaskować IP użytkownika za pośrednictwem serwerów umiejscowionych w innych, nierzadko egzotycznych, krajach. Z drugiej strony niewątpliwie trudno byłoby uniknąć sytuacji, gdyby w toku podjętych czynności okazało się, że pozwanymi są osoby małoletnie.

Mając powyższe na uwadze w ocenie Ministra Sprawiedliwości nie jest konieczne wprowadzanie do Kodeksu karnego definicji mowy nienawiści. Minister Sprawiedliwości nie prowadzi prac legislacyjnych dotyczących zmiany katalogu przesłanek dyskryminacyjnych w spenalizowanych w Kodeksie karnym przestępstwach dyskryminacyjnych.

W chwili obecnej w Ministerstwie Sprawiedliwości nie są prowadzone prace legislacyjne nad wprowadzeniem do polskiego systemu postępowania cywilnego instytucji tzw. ślepego pozwu w sprawach o ochronę dóbr osobistych, natomiast inicjatyw takich nie można w przyszłości wykluczyć.

W odniesieniu do rekomendacji, dotyczącej szkoleń z prawnych aspektów mowy nienawiści informujemy, że Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury w ostatnich latach zorganizowała dla sędziów i prokuratorów szkolenia poświęcone prawnym aspektom mowy nienawiści.

W dniach 7-9 grudnia 2015 r. w Ośrodku Szkoleniowym Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w Dębem zorganizowano dwie edycje szkolenia pt. „Prokuratorzy a przestępstwa motywowane nienawiścią”, w których łącznie wzięło udział 50 prokuratorów. Następnie, w dniach 9-11 marca 2016 r. w Lublinie, szkolenie „Prokuratorzy a przestępstwa motywowane nienawiścią” przeprowadzono dla 24 prokuratorów.

Powyższe szkolenia były efektem zawartego 16 września 2015 r. przez Krajową Szkołę oraz Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR) porozumienia o współpracy. Jego przedmiotem była m.in. realizacja programu szkoleniowego opracowanego przez ODIHR pt. „Prokuratorzy a przestępstwa motywowane nienawiścią”, zwanego PAHCT (Prosecutors and Hate Crime Training).

Elementem powyższego porozumienia było także przeszkolenie prokuratorów specjalizujących się w zwalczaniu przestępstw motywowanych nienawiścią. W tym celu opracowano szkolenie w formie kursu e-learningowego pt. „Przestępstwa z nienawiści i mowa nienawiści – Polska 2020” (Hate crime and hate speech – Poland 2020), które jest dostępne na platformie e-learningowej Programu Rady Europy HELP. Celem tego kursu jest przybliżenie problematyki przestępstw z nienawiści i mowy nienawiści oraz pomoc w prowadzeniu postępowań karnych w przedmiotowych sprawach. Kurs składa się z następujących modułów: wprowadzenie; pojęcia; ramy prawne; poszczególne etapy spraw o przestępstwa z nienawiści w systemie sądownictwa karnego.

Ponadto w czerwcu 2017 r. Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury rozpoczęła realizację projektu pt. „Zapobieganie i zwalczanie cyberprzestępczości”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Jednym z etapów projektu było opracowanie i udostępnienie na Platformie szkoleniowej Krajowej Szkoły szkolenia e-learningowego pt. „Metodyki prowadzenia postępowań dotyczących przestępstw popełnianych przy użyciu Internetu i systemów informatycznych”. W ramach jednego z modułów zamieszczono zajęcia nr 6 pt. „Mowa nienawiści w Internecie”. Ich celem jest analiza pojęcia mowy nienawiści w oparciu o akty prawa międzynarodowego i krajowego, analiza podstaw prawnych penalizacji mowy nienawiści w Polsce, analiza niezbędnych do przeprowadzenia w postępowaniu czynności, analiza odpowiedzialności hostingodawcy oraz stosowanie Konwencji Rady Europy o cyberprzestępczości w sprawach z zakresu mowy nienawiści

Natomiast Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji koordynuje realizację w Policji programu szkoleniowego Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR), poświęconego zagadnieniu przestępstw na tle nienawiści pn. Trening przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści dla funkcjonariuszy organów ścigania – TAHCLE. W ramach omawianego przedsięwzięcia na terenie całego kraju są realizowane szkolenia dla funkcjonariuszy Policji, które obejmują problematykę rozpoznawania przestępstw z nienawiści, prawidłowego prowadzenia czynności wykrywczych w tego rodzaju przypadkach, adekwatnego reagowania policjantów na takie zdarzenia oraz zapobiegania im. Do końca 2019 r. zostało przeszkolonych ponad 100 tys. funkcjonariuszy.

Komenda Główna Policji, przy współudziale MSWiA, organizuje szkolenia w formie warsztatów pn. Zwalczanie przestępstw popełnianych z pobudek rasistowskich i ksenofobicznych, które są kierowane do policjantów komórek dochodzeniowo-śledczych służby kryminalnej, realizujących czynności w sprawach dotyczących przestępstw

popelnionych na tle nienawiści. Program warsztatów skupia się na omówieniu prawnych aspektów zwalczania przestępstw motywowanych uprzedzeniami, w tym czynów zabronionych popelnionych z wykorzystaniem sieci Internet. Jednocześnie przedstawiciele KGP biorą udział w szkoleniach i spotkaniach na forum krajowym i międzynarodowym z zakresu tematyki związanej ze zwalczaniem przestępstw popelnionych z pobudek uprzedzeniowych.

Ponadto Biuro Kryminalne KGP organizuje narady służbowe dotyczące problematyki zwalczania przestępstw z nienawiści, w których uczestniczą funkcjonujący we wszystkich komendach wojewódzkich i Komendzie Stołecznej Policji koordynatorzy ds. przestępstw z nienawiści oraz przedstawiciele instytucji publicznych i organizacji społecznych zajmujących się problematyką ochrony praw człowieka i przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści. Podczas ww. spotkań koordynatorzy wymieniają się wiedzą i doświadczeniami oraz informują o zrealizowanych sprawach na terenie poszczególnych garnizonów dotyczących przestępstw z nienawiści.

Pełnomocnik Komendanta Głównego Policji ds. Ochrony Praw Człowieka wspólnie z Biurem Prewencji KGP opracował Plan działań Policji na lata 2018-2021 w zakresie przeciwdziałania propagowaniu faszyzmu i innych ustrojów totalitarnych oraz przestępstwom nawoływania do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość. Plan został przekazany do wszystkich komend wojewódzkich/Stołecznej Policji z poleceniem zintensyfikowania działań zmierzających do zapobiegania przestępczości motywowanej nienawiścią przez prewencyjnych koordynatorów ds. profilaktyki społecznej, przy aktywnym wsparciu pełnomocników komendantów wojewódzkich/Stołecznej Policji ds. ochrony praw człowieka. Zgodnie z założeniami ww. planu, zarówno nowe, jak i kontynuowane policyjne działania profilaktyczne mają prowadzić do promowania życia wolnego od zachowań dyskryminujących poprzez współtworzenie społecznej atmosfery potępiającej istnienie wszelkich ustrojów totalitarnych oraz przeciwdziałającej radykalizacji postaw i światopoglądów.

Jako przykładowe można wskazać następujące inicjatywy realizowane lub planowane do realizacji w obszarze przeciwdziałania przestępstwom popelnianym z nienawiści:

- prowadzenie przez policjantów akcji informacyjnych dotyczących zagrożeń oraz konsekwencji prawnych dotyczących mowy nienawiści w przestrzeni publicznej, w tym na stadionach – promowane są prawidłowe postawy społeczne wśród młodzieży, ograniczające zachowania agresywne, rasistowskie i ksenofobiczne;

- policjanci z komórek ds. nieletnich, patologii, policyjni profilaktycy prowadzą spotkania profilaktyczno-edukacyjne z dziećmi i młodzieżą, rodzicami, nauczycielami w szkołach, poruszając zagadnienia równości oraz tolerancji;
- organizowane są lokalnie akcje, kampanie profilaktyczne dotyczące problematyki tzw. mowy nienawiści, tj. nienawistnych treści lub nawoływania do nienawiści na tle etnicznym, rasowym lub narodowym np. w postaci napisów na murach i elewacjach budynków;
- policjanci uczestniczą w akcjach informacyjno-doradczych dla imigrantów w ramach prowadzonych punktów informacyjnych;
- podejmowane są działania edukacyjno-kulturalne, realizowane przy współpracy kin, teatrów, ośrodków kultury, z udziałem przedstawicieli grup mniejszościowych, wyznaniowych i odmiennych kultur;
- organizowane są spotkania z zagranicznymi studentami uczelni wyższych, grupami mniejszości narodowych, religijnych na temat prawa polskiego, prawno-karnych procedur postępowania Policji w zakresie przestępstw z nienawiści;
- policjanci nawiązują współpracę ze stowarzyszeniami zrzeszającymi mniejszości narodowe i etniczne np. społeczność romską, muzułmańską, żydowską i inne mniejszości narodowe i religijne w Polsce;
- Policja organizuje konferencje naukowe we współpracy z różnymi podmiotami, dotyczące poszczególnych grup narodowych, etnicznych, kwestii różnorodności i odmienności;
- dzielnicowi przeprowadzają rozmowy z mieszkańcami w celu zachęcania do żywej reakcji społecznej i sąsiedzkiej czujności na zdarzenia związane z nienawiścią na tle rasowym i narodowościowym.

W nawiązaniu do rekomendacji dotyczącej, utworzenia kodeksów dobrych praktyk przez dostawców usług internetowych, ale też przez organizacje pozarządowe, w tym, w szczególności, przez organizacje handlowe, zawodowe lub konsumenckie, należy podkreślić, że działania idące w kierunku wypracowania rozwiązań opartych o samoregulację mogą przynieść pozytywny skutek na rzecz ograniczenia treści szkodliwych w Internecie. Do tej kategorii treści zalicza się m.in. mowę nienawiści.

W prawie międzynarodowym nie ma uzgodnionej definicji tego czym jest mowa nienawiści. Jak wskazuje Rada Europy - do działania której następuje wielokrotne odwołanie w rekomendacjach Rzecznika - *„Mowa nienawiści nie ma szczególnej definicji w międzynarodowych prawach człowieka; jest to termin używany do opisu szerokiego dyskursu,*

*który jest niezwykle negatywny i stanowi zagrożenie dla pokoju społecznego*¹. Definicja mowy nienawiści, do której odwołuje się RPO, została zaproponowana przez Komitet Rady Ministrów Rady Europy w rekomendacji nr R 97(20) z dnia 30 października 1997 r. Nie przekłada się to jednak na wiążącą prawnie definicję.

Samoregulacja jako metoda działania postulowanej przez RPO, jak wskazuje się w opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie samoregulacji i współregulacji we wspólnotowych ramach prawnych², doktryna oraz doświadczenie różnych podmiotów gospodarczych wskazuje szereg zasad i wymogów w zakresie samo- i współregulacji, które:

- powinny służyć interesowi ogólnemu, a nie tylko przynosić korzyści organom regulacyjnym;
- muszą spełniać wszystkie przepisy ustawowe i prawne obowiązujące w Europie, począwszy od celów i postanowień traktatu UE, Karty praw podstawowych Unii Europejskiej i Europejskiej konwencji praw człowieka. Muszą być również zgodne z prawem międzynarodowym i międzynarodowymi umowami handlowymi, zwłaszcza postanowieniami WTO;
- muszą podlegać kontroli organów wymiaru sprawiedliwości na poziomie wspólnotowym i krajowym;
- powinny łączyć przejrzystość z zapewnianiem praktycznych informacji dostępnych dla wszystkich bez przeszkód czy zniechęcających kosztów, a jej cele powinny zostać jasno i jednoznacznie zdefiniowane;
- muszą umożliwiać monitorowanie stopnia realizacji za pośrednictwem obiektywnych kryteriów i wiarygodnych wskaźników, poprzez oceny skutków *ex ante* lub *ex post*, dokonywane bezpośrednio lub ewentualnie powierzane niezależnym, publicznym lub prywatnym organom oceniającym, które posiadają należyty mandat do realizacji tego typu działań;
- powinny być reprezentatywne dla skutecznego wdrażania uzgodnionych zasad oraz wiarygodności i skuteczności przepisów. Reprezentatywność powinna być proporcjonalna do danej branży lub sektora oraz do zakresu ustalonych przepisów. Może być realizowana w wymiarze ilościowym (liczba i odsetek członków organizacji),

---

¹ <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/hate-speech>

² Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie samoregulacji i współregulacji we wspólnotowych ramach prawnych (opinia z inicjatywy własnej) (2015/C 291/05)

a przede wszystkim jakościowym (zdolność do interwencji w terenie w celu uzasadnienia przepisów i zapewnienia ich przestrzegania).

- powinny podlegać uprzednim konsultacjom z zainteresowanymi stronami;
- powinny umożliwiać skuteczny nadzór nad związanymi z nimi przepisami, a ich ocena i monitorowanie powinny obejmować środki o charakterze prewencyjnym lub represyjnym (sankcje). Należy tu wymienić: mechanizmy samokontroli i samodyscypliny, w tym oceny skutków ex ante;
- muszą dawać możliwość okresowego przeglądu i zmiany przepisów ich dotyczących w świetle zmieniającej się sytuacji, prawodawstwa i aspiracji sygnatariuszy.

Natomiast działania ministra właściwego ds. edukacji w przedmiotowym zakresie, koncentrują się na projektowaniu systemowych rozwiązań gwarantujących bezpieczne warunki kształcenia, wychowania i opieki oraz wspierania szkół i placówek systemu oświaty w realizacji zadań w tym obszarze.

Przepisy ogólne ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe stanowią, że zadaniem systemu oświaty jest również upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o cyberbezpieczeństwie oraz kształtowanie właściwych postaw wobec zagrożeń, w tym związanych z korzystaniem z technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Szkoły i placówki zapewniające uczniom dostęp do Internetu są obowiązane podejmować działania zabezpieczające uczniów przed dostępem do treści, które mogą stanowić zagrożenie dla ich prawidłowego rozwoju, w szczególności zainstalować i aktualizować oprogramowanie zabezpieczające. O doborze konkretnych środków i form realizacji tego obowiązku decyduje dyrektor szkoły, który odpowiada za zapewnienie uczniom bezpieczeństwa. Na dyrektorze spoczywa obowiązek opieki nad uczniami, zapewnienia im bezpieczeństwa podczas zajęć organizowanych w szkole i poza nią.

Zadania szkoły oraz obowiązkowe cele kształcenia i treści nauczania dotyczące bezpieczeństwa, w tym priorytety wychowawcze, określa podstawa programowa kształcenia ogólnego .

Kompetencje cyfrowe są rozwijane w ramach realizacji obszaru Edukacja informatyczna (klasy I-III), a następnie na lekcjach informatyki (klasy IV-VIII), gdzie uczniowie zapoznają się m.in. z normami prawnymi w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych dotyczących rozpowszechniania programów komputerowych, przestępczości komputerowej, poufności, bezpieczeństwa i ochrony danych oraz informacji w komputerze i w sieciach komputerowych.

Rozwijanie kompetencji cyfrowych nauczycieli i uczniów od kilku lat należy do priorytetów ministra właściwego ds. edukacji i obszar ten jest co roku uwzględniany w *Podstawowych kierunkach realizacji polityki oświatowej państwa*.

Dokument ten obliguje wszystkie jednostki systemu oświaty, w tym kuratoria oświaty, placówki doskonalenia nauczycieli, szkoły i placówki do realizacji wynikających z niego działań. I tak, w kolejnych latach wśród ustalonych kierunków realizacji polityki oświatowej były lub są:

- w roku szkolnym 2020/2021: Wykorzystanie w procesach edukacyjnych narzędzi i zasobów cyfrowych oraz metod kształcenia na odległość. Bezpieczne i efektywne korzystanie z technologii cyfrowych;
- w roku szkolnym 2019/2020: Rozwijanie kreatywności, przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych uczniów, w tym bezpieczne i celowe wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego;
- w roku szkolnym 2018/2019: Rozwijanie kompetencji cyfrowych uczniów i nauczycieli. Bezpieczne i odpowiedzialne korzystanie z zasobów dostępnych w sieci;
- w roku szkolnym 2017/2018: Podniesienie jakości edukacji matematycznej, przyrodniczej i informatycznej. Bezpieczeństwo w Internecie. Odpowiedzialne korzystanie z mediów społecznych;
- w roku szkolnym 2016/2017: Rozwijanie kompetencji informatycznych dzieci i młodzieży w szkołach i placówkach.

Placówki doskonalenia nauczycieli, realizując kierunki polityki oświatowej państwa, każdego roku przygotowują ofertę szkoleniową dla nauczycieli, uwzględniającą szkolenia z tego obszaru.

Działania na rzecz rozwoju i doskonalenia kompetencji cyfrowych oraz wykorzystywania nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu są również od wielu lat wspierane z wykorzystaniem środków finansowych UE pochodzących z programów operacyjnych: Polska Cyfrowa oraz Wiedza Edukacja Rozwój.

W Programie Operacyjnym Polska Cyfrowa na lata 2014-2020 w dziedzinie edukacji, realizowane są w ramach projektów m.in. szkolenia:

- „Innowacyjne rozwiązania na rzecz aktywizacji cyfrowej” – szkolenia dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej z nauczania programowania;
- „Centrum Mistrzostwa Informatycznego” – wsparcie prowadzących i uczestniczących w kołach algorytmiki i programowania,

- „Działania szkoleniowe na rzecz rozwoju kompetencji cyfrowych" (projekt Lekcja: Enter), w ramach którego prowadzone są w całym kraju szkolenia dla nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących z wykorzystywania narzędzi i zasobów cyfrowych w procesie dydaktycznym (docelowo, w ramach tego projektu szkoleniami objętych zostanie 75 tys. nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych).

W projektach realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, skierowanych do nauczycieli, opracowane przez ekspertów MEN Standardy kompetencji cyfrowych nauczycieli obejmują również kwestie związane z przepisami prawa i zasadami bezpieczeństwa dotyczącymi korzystania z zasobów dostępnych w sieci. Podniesienie kompetencji nauczycieli, w tym zakresie przekłada się na skuteczniejsze realizowanie podstawy programowej i podnoszenie kompetencji cyfrowych uczniów.

Mając na uwadze potrzebę stałego doskonalenia kompetencji nauczycieli, podległy Ministrowi Edukacji Narodowej Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE) realizuje liczne szkolenia, konferencje i seminaria w zakresie działań wychowawczych i profilaktycznych. Na stronie ORE udostępniane są materiały informacyjne i publikacje dotyczące m.in. zagrożeń związanych z korzystaniem przez uczniów z nowych technologii komunikacyjnych oraz badań tego zagadnienia.

Minister właściwy ds. edukacji współpracuje z Ministerstwem Cyfryzacji przy realizacji działania, w ramach którego wszystkie szkoły w Polsce uzyskają dostęp do bardzo szybkiego internetu. W ramach Ogólnopolskiej Sieci Edukacyjnej (OSE) wszystkie szkoły w Polsce do 2020 roku otrzymają możliwość bezpłatnego korzystania z usług dostępu do bezpiecznego internetu o symetrycznej przepustowości, co najmniej 100 Mb/s, wraz z dostępem do cyfrowych treści edukacyjnych i narzędzi ułatwiających naukę oraz kontakt z nowymi technologiami. Co warte podkreślenia, w ramach OSE bezpieczeństwo użytkowników zapewnione będzie przez usługi zabezpieczające dostarczone przez operatora OSE – Naukową i Akademicką Sieć Komputerową.

Przedstawiciele ministerstwa działają również w ramach powołanej przy Ministrze Cyfryzacji Grupy Roboczej ds. Bezpieczeństwa Dzieci i Młodzieży w Internecie. Grupa jest kontynuacją działań zapoczątkowanych podpisaniem 1 października 2019 r. Deklaracji Współpracy na rzecz Bezpieczeństwa Dzieci w Sieci. Sygnatariuszami Deklaracji byli Minister Cyfryzacji, Minister Edukacji Narodowej, Rzecznik Praw Dziecka, przedstawiciele instytucji państwowych, mediów, portali internetowych i operatorów telekomunikacyjnych. Priorytetem pracy Grupy Roboczej jest wypracowanie rozwiązań i przedstawienie proponowanych działań w kwestii bezpiecznego dostępu do Internetu dla najmłodszych użytkowników.

Ponadto Ośrodek Rozwoju Edukacji upowszechnia za pośrednictwem strony internetowej publikacje adresowane do nauczycieli, szkolnych specjalistów, pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz placówek doskonalenia nauczycieli m.in.:

- Szkolenie „Bezpieczne i odpowiedzialne korzystanie z zasobów dostępnych w sieci, a zjawisko cyberuzależnienia wśród adolescentów“.
- Kurs e-learningowy (odbyło się 6 edycji) z cyklu „Cyfrowe portfolio - bezpieczeństwo w komunikacji i w mediach”.

W odniesieniu do rekomendacji RPO należy także nadmienić, że w realiach Internetu największy zasięg i stopień oddziaływania na opinię publiczną mają duże podmioty o zasięgu ponadnarodowym. Z tego względu działania polegające na tworzeniu kodeksów dobrych praktyk niekoniecznie w sposób efektywny mogą być dobrze zaadresowane na szczeblu krajowym. Z tego względu zwracamy uwagę, że na poziomie Unii Europejskiej od 2016 roku funkcjonuje Kodeks postępowania w zakresie zwalczania nielegalnego nawoływania do nienawiści w Internecie³. Gromadzi on największe platformy internetowe zaangażowane w walkę z nielegalną mową nienawiści w Internecie. Nielegalna mowa nienawiści jest w kodeksie rozumiana w odwołaniu do Decyzji ramowej Rady 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnych i definicji przestępstwa na tle rasistowskim i ksenofobicznym tj. *„publiczne nawoływanie do przemocy lub nienawiści skierowanej przeciwko grupie osób, którą definiuje się według rasy, koloru skóry, wyznawanej religii, pochodzenia albo przynależności narodowej lub etnicznej, lub przeciwko członkowi takiej grupy”*. Jak wskazuje się w raporcie ewaluacyjnym z działania kodeksu inicjatywa ta przynosi pomyślne rezultaty, 90 proc treści oznaczonych jako nielegalna mowa nienawiści jest oceniana przez platformy w ciągu 24 godzin i 71 proc treści jest usuwanych⁴.

W odniesieniu do pytania RPO o statystyki wynikające z działania usługi *„Odwołaj się od decyzji portalu”* należy wskazać, że jest to rozwiązanie, oparte na porozumieniu pomiędzy Ministerstwem Cyfryzacji a Facebookiem. Jest to współpraca mająca na celu ochronę wolności wypowiedzi, aby zapobiegać nadmiarowemu usuwaniu treści. Inicjatywa RPO zmierza natomiast w innym kierunku, tj. blokowania treści uznanych za mowę nienawiści. Na podstawie zwartego porozumienia użytkownicy Facebooka w Polsce uzyskali możliwość weryfikacji odmowy dotyczącej odwołania od decyzji o blokadzie konta, lub treści na ich profilu. Do dnia

³ <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online.en>

⁴ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/codeofconduct_2020_factsheet_12.pdf

27 lipca 2020 r. wpłynęło 2601 zgłoszeń z odwołaniem od blokady, z czego 613 zostało rozpatrzonych przez portal pozytywnie.

Natomiast w odniesieniu do rekomendacji odnoszącej się do uświadomienia administratorom komercyjnych internetowych portali informacyjnych szerokiego zakresu obowiązków w odniesieniu do wpisów, które mogą stanowić mowę nienawiści nie jest dla Ministerstwa Cyfryzacji jasnym na czym miałyby polegać owe postulowane przez RPO „uświadomienie”. Obowiązki w odniesieniu do mowy nienawiści powinny wynikać z przepisów prawa. W innym wypadku, bez istnienia jasnej podstawy prawnej, istnieje poważne ryzyko, że działania ze strony administracji rządowej mogą zostać odczytane jako próba bezprawnego wpływania na opinię publiczną i cenzurowania Internetu.

Kwestia odpowiedzialności pośredników internetowych za treści nielegalne w Internecie jest regulowana w prawie Unii Europejskiej poprzez Dyrektywę o handlu elektronicznym⁵. Art. 15 Dyrektywy, na co wskazuje się także w piśmie RPO, zabrania państwom nakładania na dostawców usług internetowych ogólnego obowiązku nadzorowania informacji, które przekazują lub przechowują, czy ogólnego obowiązku aktywnego poszukiwania faktów i okoliczności wskazujących na bezprawną działalność. Artykuł ten przyczynił się do swobody wypowiedzi w Internecie.

W tym aspekcie należy nadmienić, że obecnie trwają prace koncepcyjne nad rewizją Dyrektywy o handlu elektronicznym i zastąpieniem jej nową legislacją: aktem prawnym o usługach cyfrowych. Na obecnym etapie trwają konsultacje publiczne Komisji Europejskiej w tej sprawie⁶. Planowane przedstawienie przez Komisję Europejską inicjatywy legislacyjnej w zakresie rewizji przepisów opartych na Dyrektywie o handlu elektronicznym jest planowana na przełomie 2020/2021 r. Legislacja ta będzie w istotny sposób wpływała na obowiązki pośredników internetowych (platform internetowych) w zakresie moderowania treści. W tej sprawie Ministerstwo Cyfryzacji opowiada się za utrzymaniem zakazu ogólnego obowiązku monitorowania treści, a jednocześnie postuluje by zapewnić nadzór nad systemem moderowania treści przez pośredników internetowych. Dlatego uważa, że potrzebna jest proporcjonalność w przypadku stosowania narzędzi automatycznie filtrujących treści, aby nie stały się narzędziem cenzury oddanej w ręce prywatnych firm. Wymagany jest także nadzór człowieka nad zautomatyzowanymi systemami kontroli treści, mając na uwadze ich niedoskonałości. Rozwiązania te muszą być jednak oparte na przepisach prawa.

---

⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/31/WE z dnia 8 czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego.

⁶ <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/unia-europejska-o-uslugach-cyfrowych--ruszyly-konsultacie>

W odpowiedzi na rekomendacje odnoszącą się do udoskonalenia procedury *notice and takedown*, należy zaznaczyć, że udoskonalenie procedury usuwania nielegalnych treści z Internetu (*notice and takedown/notice-and-action*) jest istotnym elementem stanowiska Ministerstwa Cyfryzacji w odniesieniu do prac nad rewizją Dyrektywy o handlu elektronicznym, w postaci nowej legislacji - akt prawny o usługach cyfrowych (obecnie prowadzone konsultacje publiczne przez Komisję Europejską w zakresie pożądanego kierunku interwencji legislacyjnej). W naszym stanowisku wskazujemy, że istotną częścią prac nad aktem prawnym o usługach cyfrowych powinno być wprowadzenie jednolitych mechanizmów powiadamiania o nielegalnych treściach i ich usuwania w całej UE (*procedura notice-and-action*). Obecnie różne platformy stosują w tym zakresie odmienne procedury i praktyki, co w efekcie nie służy ochronie użytkowników oraz nie sprzyja budowie jednolitego rynku cyfrowego. Dlatego uważamy, że w ramach zharmonizowanego systemu zgłaszania i usuwania nielegalnych treści spełnione powinny zostać następujące warunki:

- określone zostaną jasne procedury i rozsądne ramy czasowe dla każdego etapu procedury;
- stworzone zostaną przejrzyste i przyjazne dla użytkowników mechanizmy umożliwiające zgłaszanie lub sygnalizowanie pośrednikowi treści i dóbr nielegalnych;
- ustanowione zostaną zabezpieczenia przed niewłaściwym zachowaniem użytkowników, którzy systematycznie i wielokrotnie oraz w złej wierze raportują treści;
- nałożony zostanie na pośredników internetowych obowiązek weryfikacji zgłoszonych treści i udzielenia w rozsądnym terminie zgłaszającemu oraz dostawcy treści odpowiedzi, wraz z uzasadnieniem, dlaczego podjęto decyzję o blokadzie, bądź pozostawieniu danej treści;
- zapewnione zostaną procedury odwoławcze od decyzji w sprawie moderacji przez pośrednika.

Doprecyzowania wymaga także jakie elementy powinny znaleźć się w zgłoszeniu nielegalnych treści. W szczególności wiarygodna wiadomość powinna zawierać wymóg precyzyjnego wskazania treści, której zgłoszenie dotyczy. Powinno się w niej także znaleźć uzasadnienie wskazujące na istnienie naruszenia prawa oraz jeżeli wiadomość dotyczy naruszenia prawa określonego podmiotu - wskazanie tego podmiotu.

Zdaniem Ministra Cyfryzacji, kwestia doprecyzowania procedury powinna być prowadzona na poziomie europejskim w celu zapewnienia jednolitych procedur postępowania w Unii Europejskiej.

Odnosząc się natomiast do postulatów dotyczących wzmocnienia współpracy z dostawcami usług internetowych i wypracowania narzędzi służących przeciwdziałaniu zjawisku mowy nienawiści w sieci, należy zwrócić uwagę, że Komisja Europejska pracuje nad nowym instrumentem legislacyjnym, który ustanowiłby nowe horyzontalne ramy regulacyjne dla wszystkich usług cyfrowych w UE, w szczególności platform internetowych. Nowe ramy mogą stworzyć dodatkowe obowiązki dla platform o „znaczącym statusie rynkowym”. Mogą również doprowadzić do powołania nowego europejskiego regulatora platform. Przyszła legislacja będzie dotyczyć przede wszystkim rewizji dyrektywy o handlu elektronicznym z 2000 r., która stanowi fundament dla funkcjonowania usług cyfrowych w UE. Rewizja ta polegałaby na gruntownym przebudowaniu dotychczas stworzonego przez nią systemu, tak aby dostosować go do wymogów związanych z postępem w obszarze technologii informacyjno-komunikacyjnych. Komisja zainicjowała konsultacje społeczne w celu określenia zakresu konkretnych kwestii, które mogą wymagać interwencji na szczeblu UE. Pierwsza runda konsultacji zakończyła się 8 września 2020 r., a druga 31 marca 2021 r. Oczekujemy na kolejne działania ze strony Komisji w tym zakresie.

Uprzejmie informuję, że Ministerstwo Cyfryzacji stworzyło Portal RP (Gov.pl), który jest głównym serwisem polskiego rządu - centralną bramą do cyfrowych informacji i usług państwa, tworzonym we współpracy z całą administracją publiczną. Wychodzi on naprzeciw potrzebom obywateli, którzy oczekują łatwo dostępnej informacji w kanałach cyfrowych i udostępnia ją połączoną w spójny i wygodny dla obywateli system informacyjny. Obecnie w Portalu RP zostały opublikowane strony 11 urzędów centralnych, 4 Urzędów Wojewódzkich, 19 ministerstw, KPRM i 102 placówek dyplomatycznych.

W ostatnim czasie do serwisów w Gov.pl przeniesiony został serwis informacyjny Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania⁷ z funkcjonalnością zgłaszania pomysłów przez obywateli przy tworzeniu nowego Programu Działań na Rzecz Równego Traktowania na lata 2021-2030. Obecnie w Ministerstwie Cyfryzacji trwają prace związane z migracją serwisu informacyjnego KRRiT, który tym samym uzyska możliwość szerszego promowania treści i korzystania z mechanizmów, jakie oferuje Gov.pl. Tym samym Portal Gov.pl jawi się jako platforma usług medialnych dla KRRiT.

Portal RP (Gov.pl) stara się być serwisem referencyjnym dla innych serwisów administracji publicznej, dlatego ściśle przestrzega standardów dostępności cyfrowej, zgodnie z wytycznymi WCAG. Obecnie serwisy włączone w strukturę platformy Gov.pl w pełni

---

⁷ <https://www.gov.pl/web/rownetraktowanie>

zapewniają dostępność do prezentowanych treści oraz materiałów, niezależnie od rodzaju użytkownika.

Wdrażając nowe technologie, w tym platformę Gov.pl, Ministerstwo Cyfryzacji ma na uwadze, aby nie dyskryminować i nie wykluczać żadnej grupy użytkowników, zarówno osób niepełnosprawnych, jak i takich, które z innych względów mogą mieć problemy z dotarciem do pożądaných treści w serwisie, np.: osoby starsze czy obcokrajowcy.

Szablon serwisu Gov.pl został przygotowany w taki sposób, że spełnia wszystkie wytyczne WCAG 2.1, a zatem odpowiada on wymogom określonym w *Ustawie o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych*⁸, niwelując tym samym bariery związane z niepełnosprawnościami, czy zapewniając dbałości o czystość i prosty język, jakim tworzone są artykuły urzędnicze. Portal nie udostępnia mechanizmów zezwalających na niekontrolowaną, publiczną aktywność użytkowników w sieci (np. forum), która może doprowadzić do naruszenia norm społecznych, zniesławienia lub dyskryminacji innych osób. Usługi oraz informacje zamieszczone w serwisie Gov.pl dostępne są dla wszystkich obywateli, bez względu na ich pochodzenie, płeć czy niepełnosprawność. W serwisie Gov.pl zapewniona jest dbałość o wszystkie grupy odbiorców, z uwzględnieniem szerokiego wachlarza osób ze specjalnymi potrzebami.

W celu ułatwienia kontaktu obywatelom podczas pandemii, Ministerstwo Cyfryzacji umożliwiło łatwy dostęp do treści związanych z COVID-19 poprzez zastosowania live bota, gdzie konsultant odpowiada w czasie rzeczywistym na pytania. Została rozbudowana całodobowa infolinia dla obywatela z jednym numerem łączącym wszystkie numery resortów oraz 312 stacji sanitarno-epidemiologicznych. Stale monitorowany jest poziom satysfakcji naszych użytkowników, korzystających z serwisów w Gov.pl i w celu umożliwienia im wyrażenia własnej opinii w odniesieniu do proponowanych przez administrację publiczną rozwiązań, w najbliższym czasie planowane jest udostępnienie mechanizmu pozostawiania komentarzy i uwag na każdej podstronie z opisem usług.

Jednocześnie w kontekście wskazanych w piśmie zmian dotyczących świadomości społecznej i prawnej należy wskazać, że Ministerstwo Cyfryzacji w celu edukowania administracji publicznej w obszarze dostępności cyfrowej, od II kwartału 2019 roku regularnie - przynajmniej raz w miesiącu - organizuje szkolenia z zakresu dostępności cyfrowej. W szkoleniach biorą udział zarówno redaktorzy, jak i webmasterzy serwisów internetowych, którzy są odpowiedzialni za prezentację treści w serwisach informacyjnych administracji

---

⁸ Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz. U. 2019 r. poz. 848)

rządowej, w tym serwisu Gov.pl. Szkolenia zawsze prowadzone są przez niepełnosprawnych ekspertów, którzy czerpiąc z własnego doświadczenia wskazują na aspekty równościowe. Podczas szkoleń omawiane są sposoby tworzenia, redagowania i publikowania dostępnych cyfrowo dla wszystkich odbiorców stron internetowych, aplikacji mobilnych i dokumentów elektronicznych tak, aby mogły z nich korzystać jak najszersze grupy odbiorców. Obejmują one m.in. takie zagadnienia, jak:

- posługiwanie się prostym językiem zrozumiałym dla każdego odbiorcy, co ma szczególne znaczenie dla zrozumienia zamieszczonych treści przez obcokrajowców,
- zasady tworzenia tekstów ETR (Easy to Read) dla osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Prowadzone przez Ministerstwo Cyfryzacji szkolenia nie mają charakteru dyskryminującego, a poruszana tematyka dostępności uwzględnia zagadnienia równościowe osób z niepełnosprawnościami oraz obcokrajowców.

Dodatkowo w ramach zespołu Portal RP zatrudniony jest ekspert ds dostępności cyfrowej, który jest osobą niepełnosprawną i zagadnienia związane z tą grupą użytkowników wyjaśnia na bieżąco zespołowi pracującemu przy portalu Gov.pl, monitorując jednocześnie dostępność.

Dysponując rozwiązaniem, jakim jest Portal Gov.pl, traktowany jako usługa medialna do realizacji działań związanych ze skutecznym przekazywaniem informacji o zasięgu ogólnokrajowym w zakresie prowadzenia kampanii informacyjnych oraz szkoleniowych, Ministerstwo Cyfryzacji zauważa konieczność realizacji poniżej przedstawionych działań:

- migracji na Gov.pl serwisu informacyjnego Rzecznika Praw Obywatelskich, co spowoduje poszerzenie przestrzeni odbiorców dla informacji postulowanych w piśmie przez RPO;
- wykorzystanie mechanizmów Bazy Wiedzy Gov.pl do umieszczenia i propagowania dobrych praktyk, o których mowa w postulacie II.4 (walka z mową nienawiści w Internecie);
- wykorzystania w przyszłości platformy edukacyjno-szkoleniowej (jest ona w trakcie opracowywania i jej udostępnienie planowane jest na 2021 rok) do prowadzenie szkoleń i warsztatów dla różnych grup odbiorców, o których mowa w postulatach: III.10, III.12, III.13 i III.14;
- zacieśnienie współpracy z Policją i jej (wybranymi) systemami informatycznymi w obszarze migracji serwisów internetowych na Gov.pl oraz przeniesienie

do infrastruktury Gov.pl Punktu Kontaktowego dla systemu zgłaszania informacji o niewłaściwych treściach w Internecie zgodnie z postulatem II.9, biorąc pod uwagę cieszący się dużym zainteresowaniem działający w ramach Gov.pl Punktu Kontaktowy dla użytkowników Facebook (2601 zgłoszeń).

Mając na uwadze powyższe, Ministerstwo Cyfryzacji realizuje swoje działania, biorąc pod uwagę potrzeby wszystkich użytkowników i wyraża chęć współpracy w zakresie wnioskowanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich zmian.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji nie wydaje rekomendacji. W wyjątkowych sytuacjach KRRiT wydaje natomiast stanowiska lub komunikaty m.in. aby wyrazić zaniepokojenie określoną sytuacją, jak np. w przypadku *Komunikatu KRRiT z dnia 17 lipca 2018 r. - Ochrona dzieci młodzieży - priorytetem i zadaniem strategicznym KRRiT*, lub aby objaśnić sposób interpretowania przepisów ustawy o radiofonii i telewizji w ewentualnych postępowaniach prowadzonych przez Organ, jak w przypadku *Stanowiska KRRiT z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie interpretacji art. 43 i 43a ustawy o radiofonii i telewizji*".

Art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 2020 r. poz. 805 i 1655) formułuje nakaz: „Audycje lub inne przekazy nie mogą propagować działań sprzecznych z prawem, z polską racją stanu oraz postaw i poglądów sprzecznych z moralnością i dobrem społecznym, w szczególności nie mogą zawierać treści nawołujących do nienawiści lub dyskryminujących ze względu na rasę, niepełnosprawność, płeć, wyznanie lub narodowość.”.

Przytoczony przepis wymienia generalne standardy dotyczące treści programów wiążące się z poszanowaniem porządku prawnego, porządku publicznego, moralności, ale też poszanowania drugiej osoby, jej praw i wolności oraz przysługującej każdemu człowiekowi przyrodzonej godności ludzkiej. Standardy określone w art. 18 dotyczą wyłącznie programów radiowych i telewizyjnych, natomiast wobec audiowizualnych usług medialnych na żądanie obowiązuje zakaz rozpowszechniania treści nawołujących do nienawiści lub dyskryminujących wyrażony w art. 47h.

Należy nadmienić, iż po implementacji do polskiego porządku prawnego przepisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1808 z dnia 14 listopada 2018 r. zmieniającej dyrektywę 2010/13/UE w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych) ze względu na zmianę sytuacji na rynku, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji

obejmie swoimi kompetencjami kontrolnymi niektóre z elementów działalności platform internetowych w zakresie dotyczącym między innymi nawoływania do nienawiści i przemocy.

W 2018 r. prawodawca unijny poszerzył dyspozycję przywoływanej normy prawnej, określając w art. 6 ust. 1 lit. a) zmienionej dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych, iż: „Bez uszczerbku dla obowiązku respektowania i chronienia przez państwa członkowskie godności człowieka państwa członkowskie w odpowiedni sposób zapewniają, by audiowizualne usługi medialne świadczone przez dostawców usług medialnych podlegających ich jurysdykcji nie zawierały: a) nawoływania do przemocy lub nienawiści wobec grupy osób lub członka grupy ze względów, o których mowa w art. 21 Karty;”.

Zadaniem Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, stosownie do art. 6 ust. 2 pkt 4, jest: „sprawowanie w granicach określonych ustawą kontroli działalności dostawców usług medialnych” celem zapewnienia, że nakazy określone w ustawie są respektowane. Realizując ten obowiązek, Krajowa Rada prowadzi zarówno planowy monitoring (tj. zaplanowaną na dany rok kalendarzowy kontrolę wybranych programów telewizyjnych i radiowych, obejmującą siedem dni rozpowszechnionego programu), jak też monitoring interwencyjny (obejmujący dany dzień bądź wybraną audycję czy przekaz handlowy) pod kątem wystąpienia treści nawołujących do nienawiści lub dyskryminujących m.in. z uwagi na rasę, narodowość lub płeć.

Przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji realizuje uprawnienia zawarte w art. 53 ust. 1 ustawy o radiofonii i telewizji, nakładając na nadawców kary finansowe za naruszenia w działalności programowej w zakresie określonym w art. 18 ust. 1 ustawy o radiofonii i telewizji. Podobne postępowania są prowadzone wobec audiowizualnych usług medialnych na żądanie (art. 53c ust.1 ustawy o radiofonii i telewizji) w związku z naruszeniem zobowiązania określonego w art. 47h.

Przykładem zrealizowania tego rodzaju kompetencji wobec nadawcy programu telewizyjnego, jest decyzja nr 3/DPz/2017 z dnia 17 października 2017 roku o nałożeniu na Spółkę Superstacja Sp. z o.o. kary finansowej w wysokości 100 tys. złotych po stwierdzeniu, iż w audycji pt. „*Krzywe zwierciadło*”, wyemitowanej 14 lutego 2017 roku w programie Superstacja, znalazły się treści dyskryminujące oraz nawołujące do nienawiści.

Mowa nienawiści jest sprzeczna z wolnością słowa - ta zasada jako prymat wynika z każdego postępowania prowadzonego przez Krajową Radę Radiofonii i Telewizji. Wolność słowa pomaga w osiągnięciu samospełnienia, służy odkrywaniu prawdy, wzmacnia zdolność do podejmowania decyzji, a mowa nienawiści utrudnia te cele. Przeciwdziałanie mowie

nienawiści musi łączyć się z pogłębianiem kompetencji medialnych wśród odbiorców i promocją edukacji medialnej.

O wyżej wskazanych zagadnieniach i ich wzajemnych korelacjach Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji przypomni wkrótce w swoim opracowaniu na temat mowy nienawiści w mediach, które zostanie skierowane do opinii publicznej, a przede wszystkim do nadawców i dziennikarzy.

Należy podkreślić, iż KRRiT przykłada duże znaczenie do inicjowania i wspierania samoregulacji w zakresie dostarczania usług medialnych. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji pozytywnie ocenia stosowane obecnie przez rynek rozwiązania samoregulacyjne m.in. w zakresie ochrony małoletnich. Prowadzone dotychczas kontrole wykazały, że dostawcy usług medialnych objęci samoregulacją stosują się do podjętych przez nich zobowiązań, a potencjalnie szkodliwe treści zostały znacząco ograniczone lub wyeliminowane.

Zważywszy na oczekiwane zmiany w ustawie o radiofonii i telewizji wynikające z konieczności implementacji dyrektywy, zasadnym wydaje się rozpoczęcie dyskusji z przedstawicielami różnych segmentów rynku audiowizualnego w sprawie ewentualnej samoregulacji, po dokonaniu transpozycji dyrektywy do polskiego porządku prawnego.

Minister właściwy do spraw edukacji i nauki nie ma kompetencji do wprowadzania konkretnych treści czy przedmiotów do programów studiów na kierunkach realizowanych przez uczelnie. Przepisy regulujące ten obszar gwarantują polskim szkołom wyższym autonomię, w tym szeroką autonomię programową. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r. poz. 85, z późn. zm.), obowiązująca od dnia 1 października 2018 r., zwiększyła samodzielność uczelni i położyła większy nacisk na podniesienie jakości kształcenia. Oznacza to, że systemowe rozwiązania dotyczące ustalania programów studiów przyznają uczelniom swobodę w zakresie kształtowania oferty dydaktycznej. Uczelnie samodzielnie kreują programy studiów, w tym opracowują efekty uczenia się, proces prowadzący do osiągnięcia tych efektów oraz wskazują liczbę punktów ECTS przypisanych do zajęć. Programy studiów podlegają systematycznej ocenie i doskonaleniu przez uczelnię. Instytucją oceniającą jakość prowadzonych studiów jest Polska Komisja Akredytacyjna.

Powyższe oznacza również, że uczelnie mają możliwość uzupełnienia treści programowych dodatkowymi elementami, tak aby studenci osiąkali zakładane efekty uczenia się. Nie ma wobec tego przeszkód, aby studia były wzbogacone o istotne zagadnienia dotyczące przeciwdziałania przestępczości motywowanej nienawiścią oraz zwalczania wszelkiego rodzaju dyskryminacji. Treści te mogą być również realizowane przez uczelnie w ramach

studiów podyplomowych. Decyzje w tym zakresie mieszczą się w sferze autonomii uczelni. Władze uczelni decydują również o stopniu szczegółowości tych treści i ich fakultatywności.

Minister właściwy do spraw edukacji i nauki nie posiada ustawowych kompetencji do ingerowania w programy studiów realizowane w uczelniach i nie może władczo oddziaływać na uczelnię w tym zakresie, jeżeli podejmowane działania są zgodne z przepisami prawa.

W odniesieniu do wskazanych rekomendacji dotyczących świadomości społecznej i prawnej, w tym prowadzenia szkoleń metodycznych dla nauczycieli, należy wyjaśnić, że kwalifikacyjne kształcenie w szkołach wyższych (na studiach oraz w ramach studiów podyplomowych) nauczycieli przedszkoli, szkół i innych placówek systemu oświaty odbywa się na podstawie standardu kształcenia nauczycieli. Dla cykli kształcenia rozpoczynających się od roku akademickiego 2019/2020 (czyli od dnia 1 października 2019 r.) obowiązuje nowy standard kształcenia nauczycieli, ujęty w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. poz. 1450, z późn. zm.), wydanym w porozumieniu z Ministrem Edukacji Narodowej.

Kształcenie realizowane zgodnie z ww. standardem ma przygotowywać nauczycieli do pracy w klasach i grupach zróżnicowanych. Standard wymaga, aby programy studiów oraz studiów podyplomowych były zaprojektowane przez uczelnie tak, aby po odbyciu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela:

- absolwent był gotowy do posługiwania się uniwersalnymi zasadami i normami etycznymi w działalności zawodowej, kierując się szacunkiem dla każdego człowieka, a także do porozumiewania się z osobami pochodzącymi z różnych środowisk i o różnej kondycji emocjonalnej, dialogowego rozwiązywania konfliktów oraz tworzenia dobrej atmosfery dla komunikacji w grupie przedszkolnej, klasie szkolnej oraz poza nimi (załączniki nr 1-3, ogólne efekty uczenia się w zakresie kompetencji społecznych);
- absolwent potrafił pracować z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z dziećmi z trudnościami adaptacyjnymi związanymi z doświadczeniem migracyjnym, pochodzącymi ze środowisk zróżnicowanych pod względem kulturowym lub z ograniczoną znajomością języka polskiego (załącznik nr 1, ogólny efekt uczenia się w zakresie umiejętności);
- absolwent potrafił efektywnie pracować w środowiskach zróżnicowanych pod względem kulturowym oraz z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym, w tym z dziećmi, dla których język polski jest drugim językiem, wykorzystując

kompetencje międzykulturowe i glottodydaktyczne (załącznik nr 2, ogólny efekt uczenia się w zakresie umiejętności);

- absolwent potrafił prowadzić zajęcia w grupie zróżnicowanej, indywidualizować zadania, dostosowywać metody i treści do potrzeb i możliwości uczniów, w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, oraz wykorzystywać zasady i metody indywidualnego projektowania zajęć (załącznik nr 2, ogólny efekt uczenia się w zakresie umiejętności).

Należy podkreślić, że resort nauki popiera wszelkie inicjatywy i przedsięwzięcia przeciwdziałające dyskryminacji, mające na celu zwalczanie w uczelniach różnego rodzaju nieprawidłowości w relacjach międzyludzkich, a nawet tak niegodnych środowiska akademickiego zjawisk jak przemoc, mobbing czy molestowanie, w tym molestowanie seksualne. W związku z powyższym, 23 czerwca 2020 r. do rektorów uczelni publicznych zostało skierowane pismo w tej sprawie. Pismo to zostało także przekazane do wiadomości wszystkich właściwych ministrów nadzorujących uczelnie, a także do Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Przewodniczącego Parlamentu Studentów Rzeczypospolitej Polskiej, Przewodniczącego Krajowej Reprezentacji Doktorantów oraz konferencji rektorów zrzeszających szkoły wyższe.

W ww. piśmie Minister podkreślił, iż wszyscy przedstawiciele środowiska szkolnictwa wyższego i nauki, studenci, doktoranci, nauczyciele akademicy oraz inni pracownicy uczelni w pełni zasługują na należny im szacunek, poszanowanie osobistych praw, swobodę wyrażania własnych przekonań, a także na właściwy sposób traktowania liczący z najwyższymi standardami etycznymi i moralnymi. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w przepisach ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, gdzie wśród wymienionych w art. 11 ust. 1 podstawowych zadań uczelni wskazane jest m.in. wychowywanie studentów w poczuciu odpowiedzialności za państwo polskie, tradycję narodową, umacnianie zasad demokracji i poszanowanie praw człowieka. Niemniej istotne jest znaczenie godności człowieka będącej, zgodnie z brzmieniem art. 30 Konstytucji RP, źródłem wolności i praw człowieka i obywatela, a której poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. W konsekwencji wszyscy członkowie społeczności akademickiej winni mieć zapewnioną ochronę przed występowaniem negatywnych zjawisk przejawiających się m.in. poprzez przemoc werbalną i fizyczną, niestosowne zachowania i komentarze, dyskryminację z jakichkolwiek względów.

W piśmie zwrócono uwagę, że ciężar odpowiedzialności w zakresie tworzenia uczelnianej kultury organizacyjnej przeciwdziałającej występowaniu niewłaściwych zachowań

oraz konstruowania procesu kształcenia i pracy w uczelni w sposób wolny od wszelkich form prześladowania i dyskryminacji studentów, doktorantów i pracowników spoczywa na rektorach uczelni. W związku z powyższym Minister zarekomendował rozważenie przez rektorów powołania instytucji rzecznika akademickiego w uczelni, tzw. ombudsmana, którego zadaniem jest wspieranie studentów i pracowników uczelni w rozwiązywaniu konfliktów w sytuacjach budzących wątpliwości oraz dbanie o zapewnienie równego traktowania i poszanowania wszystkich członków wspólnoty akademickiej. Rzecznik akademicki działa na rzecz społeczności uczelni jako mediator i tzw. mąż zaufania, który swoje działania przy rozwiązywaniu indywidualnych sporów z zakresu mobbingu i dyskryminacji dotyczących uczelni i jej społeczności, czy nawet zwykłych interpersonalnych konfliktów opiera na poszanowaniu zasad poufności i bezstronności, tak aby wszyscy członkowie społeczności akademickiej byli traktowani sprawiedliwie i uczciwie. Niezwykle istotnym aspektem działalności rzecznika akademickiego jest także jego niezależność od jednostek organizacyjnych i organów uczelni.

Niezależnie od powyższego należy zaznaczyć, że w szkolnictwie wyższym od wielu lat funkcjonują przepisy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów, doktorantów i nauczycieli akademickich. Zgodnie z nimi student, doktorant i nauczyciel akademicki podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej za przewinienie dyscyplinarne stanowiące odpowiednio czyn uchybiający godności studenta, godności doktoranta oraz obowiązkom nauczyciela akademickiego lub godności zawodu nauczyciela akademickiego.

Ponadto należy dodać, że na podstawie analizy działalności Komisji do spraw etyki w nauce, utworzonej na podstawie art. 27 pkt 6 oraz art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz. U. z 2019 r. poz. 1183, z późn. zm.), spośród ok. 200 rozstrzyganych przez nią spraw w latach 2011-2018, tylko jedna była o charakterze przeciwdziałania ideologii LGBT. Według skarżących, Stowarzyszenia na rzecz Lesbijek, Gejów, Osób Biseksualnych, Osób Transpłciowych oraz Osób Queer „Pracownia Różnorodności” – dwóm profesorom zarzucono, że w opracowanej przez nich opinii dla Senatu, na temat instytucji małżeństwa, znalazły się wątki, które miały wydźwięk homofobiczny. Z kolei w sentencji opinii członkowie Komisji uznali, że ocena wypowiedzi profesorów nie należy do domeny naukowej, gdyż prezentowali oni swoje prywatne poglądy niezwiązane z działalnością naukową, a swoje prywatne opinie wyrażają na własną odpowiedzialność. Biorąc pod uwagę powyższe, można stwierdzić, że w środowisku naukowym sprawy dotyczące wypowiedzi mających tło homofobiczne, rozstrzygane przez Komisję, miały charakter incydentalny.

Z kolei w ramach Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020⁹ (NPZ) na zlecenie Ministra właściwego ds. edukacji, został przygotowany program promocji zdrowia psychicznego „Myślę Pozytywnie”¹⁰. Ważnymi elementami programu jest kształtowanie umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach, korzystania z pomocy i upowszechnianie wiedzy o możliwej interwencji i wsparciu.

Powyższe działanie zostało uzupełnione opracowaniem i wydaniem dwóch poradników¹¹, które udostępniono do pobrania w wersji elektronicznej dla rodziców i nauczycieli na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji:

- „Rola pracowników oświaty w promocji zdrowia psychicznego i w zapobieganiu zachowaniom autodestrukcyjnym u młodzieży”. Poradnik dla nauczycieli.
- „Rola rodziny i osób bliskich w promocji zdrowia psychicznego i w zapobieganiu zachowaniom autodestrukcyjnym u młodzieży”. Poradnik dla rodziców.

W 2019 r. Minister Edukacji Narodowej zlecił w ramach otwartego konkursu z NPZ także upowszechnienie zasad komunikacji oraz mediacji szkolnej i mediacji rówieśniczej jako metod rozwiązywania konfliktów i zapobiegania agresji i przemocy w relacjach społecznych.

Prawidłowa komunikacja oparta na uważnym słuchaniu i mówieniu przez pryzmat emocji i potrzeb własnych i drugiej strony umożliwia osiągnięcie ważnych umiejętności życiowych oraz unikanie wielu napięć, sporów, konfliktów, agresji i przemocy w środowisku szkolnym. W ramach zadania przygotowano programy szkolenia dotyczące pozytywnej komunikacji dla wychowawców w przedszkolach, nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, rodziców z ww. grup wiekowych dzieci oraz rad pedagogicznych. W oparciu o przygotowane programy przeprowadzono szkolenia warsztatowe w 100 szkołach i przedszkolach.

Zadanie publiczne podlegało ewaluacji procesu i efektów działań, w wyniku którego stwierdzono, że spełniły one założone cele i osiągnęły rezultaty jakościowe dotyczące upowszechnienia zasad prawidłowej komunikacji jako metody zapobiegania agresji i przemocy w relacjach społecznych. Wyniki analiz pokazały, że nastąpił istotny przyrost wiedzy po udziale w szkoleniu zarówno w grupie nauczycieli, jak i rodziców. Na stronie www.myslepozytywnie.pl/baza-materialow znajdują się materiały szkoleniowe z zakresu pozytywnej komunikacji.

Także w 2019 r. przygotowano założenia programu upowszechniania mediacji rówieśniczych i mediacji szkolnej we wszystkich szkołach. Mediacje jako nauka

---

⁹ Dz. U. 2016 r. poz. 1492.

¹⁰ <http://myslepozytywnie.pl/baza-materialow>. Program był realizowany przez Fundację Instytut Edukacji Pozytywnej.

¹¹ Zadanie publiczne w ramach NPZ zrealizowane przez Fundację Wielogłosu.

konstruktywnego sposobu rozwiązywania problemów w społeczności szkolnej, zapobiega agresji i przemocy oraz rozwija zdolność prowadzenia dialogu, ułatwia kształtowanie umiejętności współżycia z innymi. W ramach upowszechniania mediacji rówieśniczych i mediacji szkolnej, projektem objęto 60 szkół podstawowych i ponadpodstawowych, które były zmotywowane wdrożyć mediację jako metodę rozwiązywania sporów i konfliktów. Następnie przygotowano pakiet materiałów i narzędzi, które pozwalają obecnie na podjęcie procesu wdrażania tej metody pracy w profilaktyce agresji i przemocy poprzez szkolenia online. Pakiet zawiera m.in.: Program wraz ze skryptem z kartami pracy z zakresu mediacji, Pakiet narzędzi dla realizatorów mediacji szkolnych, Zestaw elektronicznych ankiet diagnostycznych, Podręcznik kompendium mediatora szkolnego, Standardy prowadzenia mediacji i postępowania mediatora, Pakiet narzędzi do przygotowania szkolnych procedur mediacyjnych oraz planu wdrożenia mediacji szkolnej. Powstała także platforma internetowa z materiałami poświęconymi mediacji szkolnej <http://mediacjewszkole.pl/mediacje>.

Oba projekty są kontynuowane, w tym przygotowywane do wykorzystania w formie pracy zdalnej.

Dodatkowo od 1 września 2020 r. weszła w życie nowelizacja rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w *sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół*, w którym określono w formie katalogu otwartego obszary tematyczne, które wychowawca będzie dodatkowo wzmocniał na zajęciach z uczniami oddziału, który powierzono jego opiece, mając na uwadze zagrożenia związane z funkcjonowaniem młodych ludzi we współczesnym świecie. Celem tej zmiany jest zaakcentowanie najistotniejszych problemów, które powinny być podejmowane na zajęciach z wychowawcą, a nie sztywne wskazywanie szczegółowej tematyki tych zajęć. O tym, jakie szczegółowe tematy z zakresu problemów zdrowotnych, prawnych, finansowych, klimatycznych i ochrony środowiska będą omawiane podczas zajęć z wychowawcą, będzie decydował każdorazowo wychowawca, mając na uwadze potrzeby konkretnej grupy uczniów, a także problemy sygnalizowane przez dyrektora szkoły, nauczycieli, rodziców oraz aktualną sytuację społeczno-zdrowotno-ekonomiczną.

Realizacja wskazanej tematyki podczas zajęć z wychowawcą może odbywać się z udziałem zaproszonych specjalistów w danej dziedzinie, wolontariuszy, przedstawicieli stowarzyszeń i innych organizacji, których celem statutowym jest działalność wychowawcza lub rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej i innowacyjnej szkoły.

Podczas kształcenia, a później doskonalenia zawodowego, nauczyciele są przygotowywani do przeciwdziałania zjawiskom dyskryminacji i przestępczości motywowanej nienawiścią.

Kształcenie przyszłych nauczycieli określają przepisy ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*¹² oraz rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w *sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela*¹³. Nauczycieli mogą kształcić wyłącznie uczelnie, które spełniają warunki określone w ustawie i prowadzą kształcenie w sposób określony szczegółowo w standardach kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Zgodnie z ww. przepisami program kształcenia przyszłych nauczycieli musi zawierać treści dotyczące zapobiegania zjawiskom dyskryminacji, agresji i przemocy oraz sposoby interwencji w sytuacjach konfliktowych i kryzysowych. Musi również uwzględniać określony w standardach minimalny wymiar zajęć i umożliwiać realizację opisanych w standardach treści kształcenia.

Zgodnie ze standardami program kształcenia powinien być tak skonstruowany, aby absolwent studiów - w zakresie wiedzy - znał i rozumiał m.in.:

- rolę nauczyciela w modelowaniu postaw i zachowań uczniów,
- normy, procedury i dobre praktyki stosowane w działalności pedagogicznej,
- zagadnienie edukacji włączającej, a także sposoby realizacji zasady inkluzji,
- zróżnicowanie potrzeb edukacyjnych uczniów i wynikające z nich zadania szkoły dotyczące dostosowania organizacji procesu kształcenia i wychowania,
- sposoby projektowania i prowadzenia działań diagnostycznych w praktyce pedagogicznej,
- prawa dziecka i osoby z niepełnosprawnością,
- procesy komunikowania interpersonalnego i społecznego oraz ich prawidłowości i zakłócenia.

W zakresie umiejętności absolwent powinien:

- obserwować sytuacje i zdarzenia pedagogiczne, analizować je z wykorzystaniem wiedzy pedagogiczno-psychologicznej oraz proponować rozwiązania problemów,
- projektować i realizować programy wychowawczo-profilaktyczne w zakresie treści i działań wychowawczych i profilaktycznych skierowanych do uczniów, ich rodziców lub opiekunów i nauczycieli.

---

¹² Dz. U. z 2020 r., poz. 85, z późn. zm.

¹³ Dz. U. poz. 1450 i z 2020 r. poz. 726.

W zakresie kompetencji społecznych absolwent powinien być gotów m.in. do:

- posługiwania się uniwersalnymi zasadami i normami etycznymi w działalności zawodowej, kierując się szacunkiem dla każdego człowieka,
- budowania relacji opartej na wzajemnym zaufaniu między wszystkimi podmiotami procesu wychowania i kształcenia, w tym rodzicami lub opiekunami ucznia, oraz włączania ich w działania sprzyjające efektywności edukacyjnej,
- porozumiewania się z osobami pochodzącymi z różnych środowisk i o różnej kondycji emocjonalnej, dialogowego rozwiązywania konfliktów oraz tworzenia dobrej atmosfery dla komunikacji w klasie szkolnej i poza nią.

Standardy stanowią, że absolwent powinien znać i rozumieć rolę nauczyciela i koncepcje pracy nauczyciela, w tym m.in.: prawa i obowiązki nauczyciela, zasady odpowiedzialności prawnej opiekuna, nauczyciela, wychowawcy i odpowiedzialności za bezpieczeństwo oraz ochronę zdrowia uczniów. Przyszli nauczyciele w trakcie studiów są przygotowywani do reagowania w trudnych sytuacjach, które mogą wystąpić w trakcie ich pracy w obszarze dydaktyki, opieki i wychowania.

Absolwent powinien znać i rozumieć teorię postrzegania społecznego i komunikacji: zachowania społeczne i ich uwarunkowania, sytuację interpersonalną, empatię, zachowania asertywne, agresywne i uległe, postawy, stereotypy, uprzedzenia, stres i radzenie sobie z nim, porozumiewanie się ludzi w instytucjach, reguły współdziałania, procesy komunikowania się, bariery w komunikowaniu się, media i ich wpływ wychowawczy, style komunikowania się uczniów i nauczyciela, proces rozwoju ucznia w okresie dzieciństwa, adolescencji i wczesnej dorosłości: rozwój fizyczny, motoryczny i psychoseksualny, rozwój procesów poznawczych (myślenie, mowa, spostrzeganie, uwaga i pamięć), rozwój społeczno-emocjonalny i moralny, zmiany fizyczne i psychiczne w okresie dojrzewania, rozwój wybranych funkcji psychicznych, normę rozwojową, rozwój i kształtowanie osobowości, rozwój w kontekście wychowania, zaburzenia w rozwoju podstawowych procesów psychicznych, teorie integralnego rozwoju ucznia, dysharmonie i zaburzenia rozwojowe u uczniów, zaburzenia zachowania, zagadnienia: nieśmiałości i nadpobudliwości, szczególnych uzdolnień, zaburzeń funkcjonowania w okresie dorastania, obniżenia nastroju, depresji, krystalizowania się tożsamości, dorosłości, identyfikacji z nowymi rolami społecznymi, a także kształtowania się stylu życia, porozumiewanie się emocjonalne w klasie, porozumiewanie się w sytuacjach konfliktowych.

Placówki doskonalenia nauczycieli¹⁴ mają obowiązek organizowania i prowadzenia doskonalenia zawodowego nauczycieli m.in. w zakresie wymagań stawianych wobec szkół i placówek, których wypełnienie jest badane przez organy nadzoru pedagogicznego w procesie ewaluacji zewnętrznej.

Jednym z wymagań¹⁵ wobec przedszkoli, szkół i placówek jest realizacja działań wychowawczych i profilaktycznych mających na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie właściwych zachowań, obejmujących całą społeczność przedszkola, szkoły lub placówki.

W zakresie doskonalenia dyrektorów szkół i nauczycieli Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE) organizuje szkolenia dotyczące programu wychowawczo-profilaktycznego, budowania dobrego klimatu szkoły, przeciwdziałania agresji i przemocy, prowadzi konferencje, wydaje materiały np. Interwencja prawna w sytuacji podejrzenia przemocy wobec dziecka z niepełnosprawnością i chorego przewlekle¹⁶, upowszechnia dobre praktyki m.in. przez udostępnianie na swojej stronie internetowej Banku Dobrych Praktyk¹⁷. ORE promuje bazę rekomendowanych programów, np. „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”, który zwiększa kompetencje wychowawcze rodziców i nauczycieli oraz uczy jak przeciwdziałać m.in. agresji i przemocy rówieśniczej i międzyrodzinnemu.

W ramach wspomaganie szkół i placówek podobne działania mają obowiązek organizować i prowadzić również poradnie psychologiczno-pedagogiczne i biblioteki pedagogiczne, zgodnie z właściwymi rozporządzeniami Ministra Edukacji Narodowej¹⁸.

Tym samym w działania systemu wspomaganie, realizowane przez ww. jednostki, został wbudowany stały mechanizm zobowiązujący je do działań w zakresie pomocy szkole w spełnianiu nałożonych na nią wymagań, w tym również wymagania dotyczące realizacji działań służących eliminowaniu zagrożeń i wzmocnieniu właściwych zachowań.

W odniesieniu natomiast do rekomendacji RPO dotyczącej zaangażowania władz miast oraz innych jednostek samorządu terytorialnego na rzecz walki z mową nienawiści należy zauważyć że w art. 44 ustawy - Prawo oświatowe sformułowany został wymóg podejmowania przez szkoły i placówki działań niezbędnych w celu tworzenia optymalnych warunków

---

¹⁴ rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2018 r. poz. 2029).

¹⁵ rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz. U. poz. 1611 i z 2019 r. poz. 1575).

¹⁶ Podlewska J., 2020 r.

¹⁷ <https://www.ore.edu.pl/2018/08/bank-dobrych-praktyk-wwip/>

¹⁸ z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. poz. 199 i z 2017 r. poz. 1647) oraz z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania bibliotek pedagogicznych (Dz. U. poz. 369).

realizacji działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej, zapewnienia każdemu uczniowi warunków niezbędnych do jego rozwoju, podnoszenia jakości pracy i rozwoju organizacyjnego. Przepisy ustawy upoważniły ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania do określenia w drodze rozporządzenia wymagań wobec szkół i placówek dotyczących:

- efektów w zakresie kształcenia, wychowania i opieki oraz realizacji celów i zadań statutowych;
- organizacji procesów kształcenia, wychowania i opieki;
- tworzenia warunków do rozwoju i aktywności uczniów;
- współpracy z rodzicami i środowiskiem lokalnym;
- zarządzania szkołą lub placówką.

W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek w charakterystyce wymagania: Kształtowane są postawy i respektowane normy społeczne, wskazano na obowiązek realizowania przez szkołę działań wychowawczych i profilaktycznych – w tym mających na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie pożądanых zachowań – które są dostosowane do potrzeb uczniów i środowiska. Szkoły i placówki powinny realizować powyższe wymaganie w odniesieniu do rzeczywistych problemów występujących w danej szkole lub placówce, w oparciu o zdiagnozowane problemy uczniów i zagrożenia występujące w ich środowisku. Działania te mogą dotyczyć również przeciwdziałania mowie nienawiści.

Realizacja przez szkoły i placówki wymagań określonych w rozporządzeniu w sprawie wymagań wobec szkół i placówek jest badana w ramach ewaluacji zewnętrznej. Jest to badanie, które polega na gromadzeniu, analizowaniu i komunikowaniu informacji na temat wartości działań podejmowanych przez szkołę. Bada się, czy szkoła diagnozuje problemy i zagrożenia oraz czy podejmowane działania wychowawcze i profilaktyczne są adekwatne do wyników tych diagnoz. Wyniki ewaluacji służą przede wszystkim dyrektorom – kierującym działalnością szkół oraz nauczycielom i pozwalają podejmować działania na rzecz doskonalenia jakości pracy szkół.

Ponadto, ustawa Prawo oświatowe w art. 3 dopuszcza wspieranie systemu oświaty przez „organizacje pozarządowe, w tym organizacje harcerskie, a także osoby prawne prowadzące statutową działalność w zakresie oświaty i wychowania”.

Dodatkowo, w art. 86 ww. ustawy, powyższy zapis został rozbudowany i doprecyzowany. Z regulacji wynika, że stowarzyszenia i inne organizacje mogą działać

w szkole lub placówce po uprzednim ustaleniu warunków takiej współpracy z dyrektorem szkoły oraz po uzyskaniu zgody rady szkoły i rady rodziców.

Ponadto, współpraca resortu edukacji i nauki z organizacjami trzeciego sektora odbywała się w oparciu o „Program współpracy Ministra Edukacji Narodowej z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na lata 2018-2020” i będzie kontynuowana w oparciu o nowy „Program współpracy Ministra Edukacji i Nauki w zakresie działu administracji rządowej oświata i wychowanie, z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na lata 2021-2023”.

W myśl ww. Programu organizacje pozarządowe mogą otrzymywać wsparcie Ministra poprzez wykonywanie zadań publicznych, wpisujących się w realizację polityki oświatowej państwa. Wybór podmiotów, którym zleca się realizację tego typu zadań, odbywa się w drodze otwartych konkursów ofert, ogłaszanych przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Na 8 zadań wskazanych w Planie zlecenia zadań publicznych na rok 2019, jedno dotyczyło wspierania inicjatyw edukacyjnych w szkolnym środowisku wielokulturowym. W jego ramach dofinansowano projekty na rzecz szkół, do których uczęszczają uczniowie cudzoziemcy, w tym podlegający ochronie międzynarodowej oraz uczniowie należący do mniejszości narodowych i etnicznych, a także projekty na rzecz placówek oświatowo-wychowawczych działających w środowisku lokalnym.

Innym, przewidzianym w ww. Programie, sposobem udzielania przez ministra właściwego ds. edukacji narodowej wsparcia dla ciekawych i nowatorskich inicjatyw edukacyjnych, podejmowanych przez organizacje pozarządowe, jest przyznawanie patronatu honorowego. W 2019 r. uhonorowano tym wyróżnieniem 355 przedsięwzięć edukacyjnych, z czego 130 proponowanych przez organizacje pozarządowe. Znalazła się wśród nich także „Kampania 19 dni przeciwko przemocy i krzywdzeniu dzieci i młodzieży” organizowana przez Fundację po DRUGIE. Przedsięwzięcie polega na włączeniu się w ogólnoswiatową kampanię, w której przez pierwsze 19 dni listopada w szkołach oraz na spotkaniach z dziećmi i młodzieżą mówi się o prawach dziecka, godności, szacunku, bezpieczeństwie, wolności, czyli o wartościach niezbędnych dla prawidłowego rozwoju i harmonijnego życia każdego człowieka.

Mam nadzieję, iż niniejsza odpowiedź wpisuje się w oczekiwany przez Rzecznika Praw Obywatelskich obraz kompleksowej strategii przeciwdziałania zjawiskom dyskryminacji i przestępczości motywowanej nienawiścią. Jednocześnie pragnę przeprosić Pana, za czas

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

oczekiwania na odpowiedź na Pańskie pismo. Chciałabym podkreślić, iż opóźnienie to spowodowane było intensyfikacją prac nad odpowiedzią, we współpracy z właściwymi podmiotami.

Z wyrazami szacunku

Anna Schmidt
Sekretarz Stanu
Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania

Do wiadomości:

1. Premier Mateusz Morawiecki
2. Minister Sprawiedliwości Zbigniew Ziobro

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI